

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De Commodificatie van de Nederlandse Cultuur

Hoenderbos, H.

Citation

Hoenderbos, H. (2004). De Commodificatie van de Nederlandse Cultuur. *Bestuurskundige Berichten*, 19(2), 6. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3211237>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3211237>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

De Commodificatie van de Nederlandse Cultuur

De dag dat de radiofrequenties in Nederland werden geveild, beschouw ik als een zwarte dag voor cultureel minnend Nederland. In een enkele dag werd ik door vaderschap verminkt tot een selectieve dove. Radio 10FM en Classic FM werden zonder pardon ervan onthouden een vergunning voor een FM-licentie doordat ze financieel niet op konden boksen tegen de grote jongens van de HMG-groep en de eigenaar van SKY-radio (Talpa radio). Voor deze twee zenders kwamen RTL-FM (eigenaar: HMG) en Veronica FM (eigenaar: Talpa) in de plaats. Verder kwam er ook een nieuwkomer bij, onder het motto "dance in de ether klinkt beter": ID&T radio, die ons het genot gunde van nóg meer dance en trance. Dat moest volgens hen, de dance was onder vertegenwoordigd in de Nederlandse ether, aldus Duncan Stutterheim de vrolijke directeur van ID&T. Ik weet niet waar deze meneer zijn oor op heeft laten rusten, maar zet eens radio 538 op of Yorin FM en je hoort praktisch niets anders dan dance in de ether.

De veiling zou volgens vaderschap staat veel voordelen bieden en de diversiteit van de Nederlandse ether zou gewaarborgd blijven. Dit zou gebeuren door middel van de veiling van de frequenties in diverse "kavels", waarbij ieder kavel aan een aparte muziekstroming zou worden gekoppeld. Het kon niet misgaan en onder het motto "laat de markt haar werk doen, die werkt immers efficiënter" ontstond er het huidige wangedrocht van Nederlandse radiozenders. De enige plek waar ik nu nog aan mijn trekken kom om Mozart in stereo in de Ether te horen is nu nog radio 4 en wel om 10.30u middels het radio 4-ochtend concert.

Dit toont maar eens al te zeer aan hoe ontzettend gevaarlijk een fenomeen als marktwerking is. Marktwerking berust zich in eerste plaats op de meest efficiënte allocatie van middelen om zo nutsmaximalisatie voort te brengen. Dit principe klinkt heel mooi en werkt in de praktijk ook wel in een groot aantal terreinen wel, maar het principe is absoluut niet toepasbaar op alle terreinen. Hierbij doel ik natuurlijk op de collectieve goederen. Bij deze goederen is ten eerste al nooit vast te stellen wát die nutsmaximalisatie behelst. Als je dat nog niet eens kunt formuleren, hoe is het dan eigenlijk mogelijk om over een efficiënte allocatie van middelen bij collectieve goederen te spreken? Laten we als voorbeeld van collectieve goederen eens het meest vage goed nemen dat er is: cultuur.

Hoe is bijvoorbeeld marktwerking bij cultuur te implementeren? Kan iemand mij dit uitleggen? Het is toch onmogelijk om een opera of klassiek concert aan ook maar enige (lichte) vorm tucht van de markt bloot te stellen? Laatst ben ik naar een concert van het Residentie Orkest geweest. De prijs van het kaartje bedroeg een luttel € 20,-. Hierop subsidieerde de staat een groot gedeelte uiteraard, laten we eerlijk zijn. Marktwerking zou desastreus zijn

geweest voor het concert en de zaal zou in plaats van stampvol, praktisch leeg zijn geweest. Natuurlijk zijn er wel kleine elementen van marktwerking die gebruikt kunnen worden, onder streng toezicht natuurlijk, zoals vormen van reclame op het kaartje en in het programmaboekje. Maar enige vorm van marktwerking voor bepaling van de prijs of iets van prestatiecontracten tussen de overheid en het Residentie Orkest zijn ondenkbaar en onverstandig.

Nu is het Residentie Orkest godzijdank bespaard van alle marktprincipes, prestatiecontracten en enig commodificering van haar werk. Dit is in tegenstelling tot de radiofrequenties in de ether die door marktwerking een totaal monotoon geluid hebben veroorzaakt in de lucht. Er is géén kwantitatief fatsoenlijke plek voor jazzmuziek, Nederlands levenslied of klassieke muziek of oldies muziek in de FM-ether. Dit is een rechtstreeks gevolg door de commodificatie van de Nederlandse radio: naar deze soorten muziek luistert men gewoonweg minder en dus is het commercieel gezien minder interessant. Hierdoor is niet genoeg geld mee te verdienen om een duur FM-kavel te kopen. Enkel de grote commerciële

jongens van de HMG en Talpa radio kunnen zich zo'n kavel veroorloven, zo blijkt nu wel weer.

De commodificatie van de cultuur in Nederland is echter veel breder dan alleen de radiofrequenties in Nederland. Wist u bijvoorbeeld dat 80% van alle bioscopen in Amsterdam in handen is van één aanbieder? Of wat te denken van popconcerten? Tegenwoordig worden alle Nederlandse popconcerten door slechts één bedrijf georganiseerd: MOJO concerts. Een welgeleerd econoom zou bij deze verschijnselen direct: "MONOPOLIE!" roepen, gevolgd door "OVERHEIDSINGRIJPEN!". Maar nee, vaderschap staat laat de Nederlandse cultuur gewoon door commodificeren en zwijgt onder het motto "laat de markt haar werk doen".

Een deel van marktwerking is volgens de economie weten in welke goederen je handelt, wat de onvolkomenheden van de markt zijn en weten hoe daarmee om te gaan. Vaderschap staat begrijpt blijkbaar de onvolkomenheden niet en laat de commodificatie van de Nederlandse cultuur gewoon doorgaan. Marktwerking toepassen op de Nederlandse cultuur heeft commodificatie tot het gevolg, een proces waar we als Nederland nu midden in zitten. Er is rede tot paniek en rede tot ingrijpen. Als we nu niet pleiten, ik zeg dit als liberaal in hart en in nieren, volgen we het voorbeeld van de Verenigde Staten en worden we een land zonder echte cultuur. Dat is niet de weg die ik Nederland verder wil zien veranderen. □

Hennie Hoenderbos

Op eigen benen:

Over zelfstandige bestuursorganen en rechtspersonen met een wettelijke taak

Rosenthal e.a. leggen in het introductieboek voor bestuurskundigen *Openbaar bestuur, beleid, organisatie en politiek* al jaren aan propedeusestudenten uit dat 'wij spreken van een zelfstandig bestuursorgaan wanneer een organisatie na verzelfstandiging publieke taken en bevoegdheden behoudt en een publiekrechtelijke rechtsvorm krijgt (uitzonderingen daargelaten). Er is in dit geval geen directe hiërarchische ondergeschiktheid aan de minister meer'.¹ Deze passage is zeer waarschijnlijk braaf onderstreept door het merendeel van de studenten om terug te lezen in voorbereiding op het tentamen Bestuurskunde 1.

Twee regels verder echter staat een interessant feitje over zelfstandige bestuursorganen (zbo's) waar de meeste studenten wellicht overheen hebben gelezen. Namelijk dat in de periode 1970-2000 het aantal zbo's is gestegen tot boven de 600 en er in het jaar 2000 meer mensen bij zbo's werkten dan bij de departementen. Aangezien uw redacteur en met hem vermoedelijk vele andere studenten bestuurskunde weinig kennis van zaken hebben over de voor het openbaar bestuur zo belangrijke zbo's is een verhelderend artikel op zijn plaats. Ik zal eerst ingaan op het juridische verschil tussen zelfstandige bestuursorganen en rechtspersonen met een wettelijke taak (rwt) en vervolgens het een en ander over zbo's uiteenzetten.

Juridisch gezien

'Rechtspersonen met een wettelijke taak zijn rechtspersonen voor zover die een bij of krachtens de wet geregelde taak uitoefenen en daartoe geheel of gedeeltelijk worden bekostigd uit de opbrengst van bij of krachtens de wet ingestelde heffingen.' Artikel 59, eerste lid, sub d uit de Comptabiliteitswet:

Dat men bestuurskundigen-in-opleiding, zelfs bij de rechtstheoretische vakken van de leergang, nauwelijks diep in laat gaan op het verschijnsel zbo wordt begrijpelijk na enig inlezen in het onderwerp. Juridisch zeer complex en bovendien zijn er uitzonderingen te over. Zo worden de termen zelfstandig bestuursorgaan en rechtspersoon met een wettelijke taak vaak door elkaar gebruikt, maar voor de wet is er een duidelijk onderscheid tussen de twee.

Een zelfstandig bestuursorgaan is een bestuursorgaan van de centrale overheid dat bij of krachtens de wet met openbaar gezag is bekleed en dat niet hiërarchisch ondergeschikt is aan de minister. Kaderwet zbo's.

Bij rwt's staat het begrip rechtspersoon centraal, bij zbo's het begrip bestuursorgaan. Rechtspersoon is een privaatrechtelijk begrip. Rechtspersonen zijn dragers van vermogensrechtelijke rechten en verplichtingen zoals bevoegdheden tot het verwerven, beheren en spenderen van (publieke) middelen. Iedere rechtspersoon heeft organen, zoals een dagelijks bestuur en een directie, maar niet al deze organen zijn bestuursorganen. Het begrip bestuursorgaan is afkomstig uit het bestuursrecht en is de benaming voor dragers van publiekrechtelijke bevoegdheden tot het nemen van (eenzijdige) besluiten met rechtsgevolgen. Bestuursorganen zijn alleen de onder artikel 1:1 van de Algemene Wet Bestuursrecht verstande organen van een rechtspersoon die krachtens publiekrecht zijn ingesteld (a-organen) of een ander persoon of college met enig openbaar gezag bekleden (b-organen). Het cruciale verschil tussen rechtspersonen en bestuursorganen ligt dus in het volgende: wanneer rechten en verplichtingen voortvloeien uit het privaatrecht liggen deze bij de rechtspersoon, terwijl rechten en verplichtingen die voortvloeien uit het

bestuursrecht bij het bestuursorgaan liggen. Wanneer men spreekt over het uitoefenen van bestuursrechtelijke bevoegdheden door een rwt, doelt men dus niet op de rechtspersoon maar op het orgaan van de rechtspersoon dat deze bevoegdheid uitoefent. Wanneer het echter gaat om de uitoefening van privaatrechtelijke bevoegdheden, wordt wel bedoeld op de rechtspersoon. Zodoende kunnen organen binnen een rechtspersoon een tweeledige functie hebben: zij handelen als bestuursorgaan op grond van eigen rechten en plichten wanneer het gaat om bestuursrechtelijke bevoegdheden. Wanneer het echter gaat om privaatrechtelijke bevoegdheden,

'Rechtspersonen met een wettelijke taak zijn rechtspersonen voor zover die een bij of krachtens de wet geregelde taak uitoefenen en daartoe geheel of gedeeltelijk worden bekostigd uit de opbrengst van bij of krachtens de wet ingestelde heffingen.'
Artikel 59, eerste lid, sub d uit de Comptabiliteitswet:

handelen zij als wettelijke vertegenwoordiger voor de rechtspersoon. Als beweerd wordt dat een rwt tevens een zbo is, is het preciezer om te zeggen dat één of meer organen van de rechtspersoon tevens bestuursorgaan in de zin van de Algemene Wet Bestuursrecht is. Als een rwt niet tevens een zbo is, wordt feitelijk bedoeld dat geen van de organen van de rechtspersoon tevens bestuursorgaan in de zin van de Algemene Wet Bestuursrecht is.² Zoals blijkt uit het voorgaande juridische verhaal kunnen rwt's tegelijk zbo's zijn, maar niet alle rwt's zijn zbo's. Wanneer voor rwt's en zbo's de definities uit de kaders worden genomen geldt voor rwt's die geen zbo's zijn simpelweg dat ze niet bekleed zijn met enig openbaar gezag. Rwt's zijn dus net als zbo's niet hiërarchisch ondergeschikt aan een minister. Een zbo